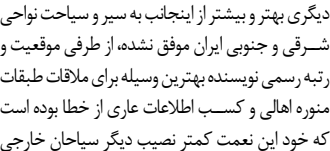

سفر در سفرنامه‌ها

سفرنامه ژنرال «سرپرسی سایکس»

علی رنجگیان

■ سرپرسی سایکس خاورشناس مشهور انگلیسی‌از سال ۱۸۹۲ با سمت افسر هنگ دوم نبره‌دار (از هنگ‌های مشهور انگلیسی) مسافرت‌های خود را در آسیای مرکزی، ایران و بلوچستان آغاز کرد. در سال ۱۸۹۴ کنسولگری انگلیس را در کرمان تأسیس کرد و دو سال بعد از آن در کمیسوین مرزی ایران و بلوچ ماموریت یافت و در همان سال مسافرتی در حوزه کارون کرد. در سال ۱۸۹۷ مامور پذیرایی و مصاحبت والاحضرت ناصرالملک مرحوم شد که در آن زمان به عنوان نماینده مخصوص به لندن عزیمت می‌کرد. در سال ۱۸۹۹ کنسولگری انگلیس را در سیستان تأسیس و در سال ۱۹۰۱ به عنوان فرمانده هنگ (مونتگامری شایر تیمونارتی) در جنگ بوئر شرکت کرد و در همین جنگ مجروح شده، به پاس فداکاری‌هایی که از خود در آن جنگ‌ها نشان داده بود، به اخذ مدال و نشان‌های افتخار نایل آمد و در اعلامیه‌های وزارت جنگ یا احکام نظامی از وی قدرانی شدد. در سال ۱۹۰۲ به دریافت نشان علمی طلا از انجمن جغرافیایی پادشاهی مفتخر شد. از سال ۱۹۰۵ تا سال ۱۹۱۳ سر کنسولگری انگلیس در خراسان بود. در آغاز جنگ بین‌الملل اول فرماندار نظامی (سوت هامپتون) شد و سپس جزو لشکر لاهور در فرانسه ماموریت یافت. در سال ۱۹۱۵ به سر کنسولگری ترکستان در چین تعیین شد. در سال ۱۹۱۶ برای تأسیس نیروی مشهور به پلیس جنوب به ایران آمد و ستاد این نیرو در شیراز بود. پس از پایان جنگ به انگلستان بازگشت و به عنوان منشی افتخاری انجمن آسیای مرکزی منصوب شد. وی در حدود ۲۵ سال (از سال ۱۸۹۲ تا ۱۹۱۸ به طور ثابت در خاک ایران و بلوچستان مسافرت می‌کرد) از عمرش را در خاک ایران و در نواحی مختلف به‌سفر برده، اوضاع و احوال، عادات و رسوم و آثار و یادگارهایی که در هر جا بوده، همه را با کمال دقت و اهتمام مشاهده و مطالعه کرده است. او در کتاب خود، تمامی ادوار تاریخ ایران را با مراجعه به اکثر منابع قدیم و جدید رومی، یونانی، سریانی، ارمنی و عربی به‌نحو جامعی شرح و توضیح داده است. جهانگردان زیادی ایران را سیاحت کرده، در اطراف مسایل تاریخی، سیاسی و اجتماعی تجسس، تدقیق و تحقیق کرده‌اند، ولی سخن اینجاست که وسایل و اسباب گردآوردن مطالب درست و کسب اطلاعات صحیح موصون از لغزش و خطا به قدری برای این دانشمند فراهم بوده که در سدنترس هیچ‌یک از همکاران اروپایی وی نبوده است. چنانچه خود او در مقدمه یکی از تالیفات خویش مربوط به ایران شرحی در این خصوص نگاشته، از جمله چنین می‌نویسد: «کارنده با کمال جرات ادعا می‌کند که از نسل حاضر هیچ انگلیسی، حتی هیچ اروپایی

دیگری بهتر و بیشتر از اینجانب به سیر و سیاحت نواحی شرقی و جنوبی ایران موفق نشده، از طرفی موقعیت و رتبه رسمی نویسنده بهترین وسیله برای ملاقات طبقات منوره اهالی و کسب اطلاعات علری از خطا بوده است که خود این نعمت کمتر نصیب دیگر سیاحان خارجی می‌شود.» کتاب حاضر سفرنامه‌ای به شکل معمول نیست که شرح سیر و سیاحت در سرزمین ایران باشد. این کتاب سفرنامه‌ای است در طول زمان، که همه ادوار تاریخی ایران را مرتب و منسلل و نیز کامل و تمام تشریح می‌کند. کتاب حاضر در ۹۰ فصل و در قالب دو جلد تدوین شده است.فصول اولیه کتاب مربوط به جغرافیای ایران و نیز بابل و ایلام است که متضمن مطالب عالی و تحقیقات کافی است. بهترین فصول این کتاب فصل‌هایی است که در آنها از مسائل و امور اجتماعی کشور صحبت شده است. در این فصول از عادات و اخلاق، قوانین و رسوم، شاه و دربار، ارتش، موقعیت زنان، زبان و ادبیات، دین و فرهنگ، معماری، پیشه و هنر خاصه هنرهای زیبا بحث شده است. وی در شرح احوال ایرانیان قدیم اخلاقی ملی ما را ستوده و می‌نویسد «میهمان‌نواز، کریم، بخشند و بلندنظر بوده‌اند.» از دیگر خصوصیات کتاب، مباحث ادبی، فنی و بالاخره اجتماعی کتاب است. در فصل ۵۴ تحت‌عنوان ادبیات ایران پیش از حمله مغول از سخنوران و نویسندگان و نیز حکما و فلاسفه و در فصل ۶۱ در ادبیات و معماری در عصر استیلای مغول از تاریخ‌نویسان و سخنوران، عرفا و متصوفه و نیز ابنیه و هنر در دوره صفویه از تمام شاهکارهای معماری عصر مزبور و نیز از صنعت کاشنی و کاشیکاری، ظروف، قالی، نقاشی و فلزکاری با قلم مفصل و مشروح بحث کرده و مخصوصا در صنعت قالی بیاناتش تازه و متین و در عین حال شیرین و جذاب است. او پیشرفت حیرت‌انگیز ایران در کشیدن صورت گل‌ها، اشکال هندسی و نقوش درهم را ستوده و بسیاری از نقوش پرده‌ها، کاندنهای دیواری (نقشه‌دار) و بعضی دیگر از اشیای کارخانه‌های انگلستان را اقتباسی از نقوش قالی‌های ایرانی می‌داند. وی در فصل ۸۱ کتاب به وضعیت ایران قبل از انقلاب مشروطه می‌پردازد و ضعف و فساد حاکمان قاجار را دلیل ناکامی اصلاحات داخلی ایران می‌داند.

● **میراث فرهنگی**

سازمان میراث فرهنگی پیشنهاد داد

«خصوصی»ها؛ مرمت کاران آثار تاریخی

فروغ صادقی

در اواخر قرن نوزدهم و سال‌های آغازین قرن بیستم نشست هماهنگی و هم‌اندیشی معاون میراث فرهنگی و رییس پژوهشگاه با معاونین و رابطان پژوهشی در استان‌ها پیشنهاد داد آزمایشگاه‌های خصوصی مرمت آثار در تمامی استان‌های کشور راه‌اندازی شود. «مسعود علویان صدر» در این‌باره گفت: «راه‌اندازی آزمایشگاه‌های خصوصی مرمت آثار در استان‌های مختلف کمک بزرگی به تحقیق و پژوهش در این حوزه خواهد بود. در حال حاضر در بسیاری از استان‌های کشور پژوهشگران و محققانی وجود دارند که برای همکاری با معاونت میراث فرهنگی و پژوهشگاه انگیزه فراوانی دارند بنابراین باید از این فرصت به نحو مطلوب استفاده کرد.» علویان صدر این اقدام را یکی از راه‌های افزایش همکاری‌های محققان و پژوهشگران در استان‌های مختلف کشور در زمینه مرمت آثار دانست. وی همچنین در ادامه صحبت‌های خود با اشاره به پتانسیل و ظرفیت حوزه مردم‌شناسی و زبان‌شناسی بر ضرورت توجه هرچه بیشتر معاونان و رابطان پژوهشی استان‌های مختلف به این حوزه تأکید کرد.

این گفته معاون میراث سازمان البتّه در قانون اساسی کشور نیز آمده است؛ در بند (و) از اصل ۸۳ از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران راه‌اندازی آزمایشگاه‌های خصوصی مرمت آثار تاریخی پیش‌بینی شده است. در این بند آمده است: «به منظور جلب مشارکت بخش خصوصی و تعاونی، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مجاز است نسبت به صدور مجوز تأمین و فعالیت موزه‌های خصوصی و تخصصی و موسسات مشاوره و کارشناسی مرتبط با موضوع فعالیت‌های میراث فرهنگی کارگاه‌های مرمت آثار فرهنگی و تاریخی منقول و غیرمنقول، موسسات مدیریت موزه‌ها و محوطه‌های تاریخی – فرهنگی، موسسات کارشناسی اموال تاریخی – فرهنگی، کارگاه‌های هنرهای سنتی و سایر موسسات خصوصی مرتبط بامیراث فرهنگی اقدام کند، این‌نامه اجرائی این بند به پیشنهاد سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به تصویب هیات‌وزیران خواهد رسید.»

البته پیش از این راه‌اندازی شرکت‌های خصوصی در زمینه مرمت ابنیه تاریخی و کاوش محوطه‌های باستانی در دستور کار سازمان میراث قرار گرفت و هم‌اکنون بسیاری از پروژه‌هایی که در نقاط مختلف کشور در دست اجراست توسط همین شرکت‌ها انجام می‌شود.
این‌حال انتقادی که بسیاری از کارشناسان میراث فرهنگی و مرمت‌گران آثار تاریخی از واگذاری پروژه‌های تخصصی مانند مرمت و کاوش به این شرکت‌ها دارند این است که افرادی فاقد تخصص راه‌اندازی شرکت‌های صوری اقدام به گرفتن این طرح‌ها در گوشه و کنز کشور می‌کنند و نتیجه کار نیز آسیب‌رساندن به آثار تاریخی است. در همین رابطه چندی پیش مهدی رهبر، باستان‌شناس پیشکسوت به خبرگزاری میراث گفته بود: «در زمینه کارهای مرمت آثار تاریخی به غیر از استادان قدیمی که متعهد هستند و دغدغه دارند بقیه بیشتر به فکر کسب درآمد و پول درآوردن از پروژه‌های مرمتی هستند، به‌خصوص از زمانی که کارهای مرمتی به دست شرکت‌ها افتاد، این وضع بدتر و بدتر شد. هر جوانی بدون داشتن تجربه کاری یک شرکت ثبت کرده است و سازمان هم کارها را به آنها واگذار می‌کند. آنها با بدترین شیوه‌های ممکن اقدام به مرمت آثار تاریخی می‌کنند و به جای کمک به آثار به آنها ضربه می‌زنند. این خطرناک است؛ هیچ کنترلی روی کار آنها نیست و وضعیت در استان‌ها به مراتب بدتر هم می‌شود.» این باستان‌شناس با اشاره به برخی مشاهدات خود در استان‌ها می‌گوید: «به یک جلسه می‌گویم، وضعیت مرمت آثار تاریخی در کشور ما اسفناک است. به عنوان مثال دبدام که برای کندن هزینه‌ها و کسب سود بیشتر در مرمت یک اثر تاریخی، با کاه گل مرده حفاری‌ها، مرمت کرده‌اند. این مواد با کمی نم ترک خورده و ریخته است. باید از مسوولان پرسید چرا مرمت آثار مهم تاریخی به این شرکت‌ها واگذار می‌شود.»

● **میراث فرهنگی؛ پشت سد بوروکراسی**

محسن عباسپور

کشور را دارند. تلاوم نگاه آزمایشی به سازمان میراث‌فرهنگی آنجا بیشتر نمود یافت که دولت در اجرای سیاست‌های تمرکززدایی از سازمان‌ها و ارگان‌های کشور، «کم‌درسترین» گزینه برای آزمایش معایب و مزایای این طرح را سازمان میراث‌فرهنگی یافت. سازمانی که نیاز به تمرکز داشت را قطع‌قطعه و سعی کرد سهم استان‌های «میراثی‌تر» را بدهد و آنقدر در اجرای این سیاست خود را عجله رفتار کرد که تنها گذشت چند ماه کافی بود تا فریاد بازگشت این معاونت‌ها به مرکز به گوش برسد.

شاهد زنده دیگر برای اثبات نگاه‌های آزمایشی و سردستی به سازمان میراث‌فرهنگی، انتخاب و انتصاب‌های پرشمار مدیریتی است که بعضا در پست‌های کلیدی این سازمان صورت می‌گیرد. از نقد همیشگی که به‌ویژه طی سال‌های اخیر با انتصاب مشابهی، بقایای و احمدزاده بر راس این نهاد تخصصی مطرح می‌شود گرفته تا مثلا انتخاب یک میکروبیولوژیست به عنوان رییس پژوهشگاه میراث فرهنگی و انتخاب یک دانش‌جوی عمران به سمت رییس میراث فرهنگی کارزون و انتخاب یک میکروبیولوژیست دیگر به سمت رییس موزه ملی ایران و موارد دیگری از این دست، همه حاکی از نگاه‌های غیرتخصصی در مدیریت عرصه میراث کشور است. آن هم در شرایطی که هزاران فارغ‌التحصیل و خاک حفاری خورده‌های سازمان میراث‌فرهنگی یا بیکارند، یا ناگزیرند به صورت پیمانی یا این سازمان در ارتباط باشند.
دقت داشته باشیم این انتخاب‌ها برای مدیریت در عرصه‌ای صورت می‌گیرد که قرار است تخصصی‌ترین تصمیم‌گیری‌ها را در حوزه‌های کاری خود داشته باشد. پرسش اساسی که اینجا مطرح می‌شود آن است که به وقع سازمانی که مدیریت کلان کشور آن را تا این اندازه

خبر

بی‌توجهی به

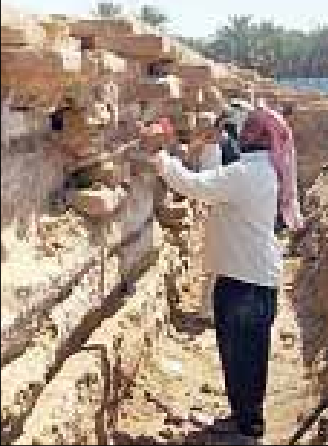
تخصص مرمت‌گران آثار تاریخی

مجدالدین رحیمی*

■ ناظران و دست‌اندرکاران میراث فرهنگی در پروژه‌های مرمت‌داری تخصص لازم نیستند متأسفانه جایگاه متخصصان رشته مرمت در حدی تحقیر شده است که افرادی با مدرک غیرمرتبط و در حد دیپلم یا کاردانی بدون علم و آگاهی کافی در سمت‌های بسیار حساس و تخصصی مرمت جای گرفته‌اند. به طور مثال در بسیاری از استان‌های کشور حتی یک کارشناس یا کارشناس ارشد مرمت هم در استخدام این تشکیلات نیست. متأسفانه بی‌توجهی به این مساله مهم موجب بروز اقداماتی غیراصولسی و اناثاف بیت‌المال و تأثیراتی سوء بر یادگاران تاریخی شده است. نبود یک بدنه کارشناسی قوی در فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری امور حفاظت و مرمت آثار تاریخی ناشی از بی‌مهری سیاست‌سوی به این‌تشریح‌کننده است و این بی‌مهری خیانت بزرگی به یادگاران تاریخی است. آیا سازمان محترم میراث فرهنگی به منظور شفاف‌سازی این موضوع حاضر است بیوگرافی پرسنل، کارشناسان و مسوولان حوزه مرمت آثارباستانی اداره کل میراث فرهنگی هر استان را در سایت این سازمان اعلام کند؟

سیاست‌زدگی و نگاه جناحی به این حوزه بسیار حساس بزرگ‌ترین اشتباه مسوولان در دوره‌های مختلف بوده است. امید است مقام رهبری در این خصوص نقش آفرینی کرده و مراجع محترم تقلید خدمت تخصصی متخصصان در این حوزه را به متولیان نظام گوشزد کرده و اجازه ندهند در نظام مقدس جمهوری اسلامی با تصمیمات غیراصولسی و استفاده از افراد بدون تخصص و سیاست‌زده، یادگاران تاریخی و بیت‌المال این حوزه دچار نقصان شود. آیا باسیانمایی، محکوم کردن دیگران یا پاک کردن صورت مساله می‌توان به نتیجه رسید؟ بی‌گمان خدمات بسیار صادقانه و بی‌دریغ بسیاری از مسوولان این حوزه جای تقدیر و ستایش دارد، ولی همین بزرگواران زحمتکش نیز به این موضوع واقفاند بدنه کارشناسی حوزه مرمت آثار باستانی بسیار تضعیف و تحقیر شده است.

این موضوع به قدری دردآور است که برخی از مسوولان این حوزه حتی اصطلاحات تخصصی را نمی‌توانند تلفظ کنند. بیشتر کارکنان فعلی این حوزه حتی ابتدایی‌ترین اصول کاری مرمت را نمی‌دانند. متأسفانه بی‌تفاوتی متولیان به نظرات متخصصان و مصلحت‌اندیشی و ترس از

رفتارهای کینه‌توزانه موجب شده است بسیاری از صاحب‌نظران در این خصوص اظهارنظر نکنند.البته بسیاری از فارغ‌التحصیلان این حوزه آموخته‌اند که آنچه به جایی نرسد فریاد است… تیارشناسی و چیسیتی حفاظت و مرمت در قاموس هیچ‌یک از گفتمان‌ها و منابع مکتوب نمی‌گنجد بلکه ادراکی عمیق‌طلب می‌کند تا یک متخصص مختص یک اثر تاریخی به بررسی و تحلیل کارشناسانه آن بپردازد. است. پس با توجه به اینکه با چه چیزی مواجهیم باید هوشمندانه تصمیم بگیریم و آنگاه عملی در شأن و متناسب با ویژگی خاص آن اثر به‌طور اصولی اعمال کنیم که ننگ تاریخ را بر خود باقی نگذاریم. بی‌گمان تاریخ درخصوص رفتارهای عصر ما با یادگاران تاریخی زبان رسایی دارد. زمان آن نرسیده است با عزمی جدی و به دور از سیاست‌زدگی و ترس از عواقب کینه‌توزانه، انتقادات سازنده خود را به عنوان یک صاحب‌نظر ارایه کنید؟ جای تأسف دارد که مسوولان صدای این متخصصان را ناشنیده بگیرند و به جبر و تحمیل خفقان دهشت‌انگیزی را ایجاد کنند که هیچ‌کس حتی انتقاد خود را هم ارایه نکند. مهم نیست که چه میزان بودجه در این حوزه خرج می‌شود. مهم این است که چه مقدار بودجه با چه برنامه‌ریزی زمان‌بندی و با چه طرحی و متکی بر چه اپیدئولوژی و مبانی نظری‌ای را در این حوزه خرج می‌شود. باید به این نکته مهم توجه داشت که مرمت آثار تاریخی امری تخصصی و کارشناسی است، علاوه بر این از همان زمانی که قانون عقیقات در سال ۱۳۰۹ – در مجلس وقت به تصویب رسید تا سال‌های ده ۵۰ که انجام امر کسب کرده‌اند، می‌توانند در این حوزه نیز تأثیر گذار باشند. این تفاوت که کار در این حوزه دستاوردهای بلندمدت‌تری را در پی دارد؛ دستاوردهایی که شاید در آینده منتج به سازمانی شود که دیگر نه برای آزمایش سیستم‌های جدید اداری انتخاب شود و نه مدیران آن غیرتخصصی به کار گمارده شوند. به نظر می‌رسد با تکیه بر چنین سازمانی بهتر می‌توان از حفاظت و پاسداری آثار تاریخی کشور سخن گفت.

● **کارشناس ارشد حوزه میراث فرهنگی**

میراث

^[1] ناظران و دست‌اندرکاران میراث فرهنگی در پروژه‌های مرمت‌داری تخصص لازم نیستند

^[2] متأسفانه جایگاه متخصصان رشته مرمت در حدی تحقیر شده است که افرادی با مدرک غیرمرتبط و در حد دیپلم یا کاردانی بدون علم و آگاهی کافی در سمت‌های بسیار حساس و تخصصی مرمت جای گرفته‌اند